

եկեղեցւոյ են արքեպիսկոպոսը... ի սոյն աստիճանի են և կաթողիկոսը »։ Աղոնց հակառակ՝ Գորշի սղգասիրութիւնը պատւաբար, արքեպիսկոպոսի և մետրապոլիտի յունական աստիճաններէն և չորս խոնարհագոյններէն զատեց կաթողիկոսականը, և քան զպատրիարքականն ալ բարձրացուց, զրելով. « Ուրիշորդ զսա քլիւստը եպիսկոպոսաց՝ կարողիկոսը, որը ունին զպատուականագոյն աթոռ »։ և յետոյ, « իննկորդ զսա՝ վերագոյն քան զամենեւեան՝ պապիաւս (Հռովմայ) նմանեալ քերութից »։ Իւր սկզբնագիր օրինակին համեմատ՝ որ կը պահուի ի Ս. Ղազար։ Սյակայն ինքն ալ կը հաստատէ դասաւարտութեանց պակասը Հայոց մէջ, « որպէս Աղուանիցն ուսուցանէ պատուութիւն և այլք։ Վասն որոյ հարկաւոր է, կ'ըսէ, այս կարգ յեկեղեցի ի հայրապետաց կարգիւ և անփոյթ արարեալ միշտ՝ պարտաւոր ցուցանին (Հայք) յատեան դատաստանի »։

28. Խնդրոյն վրայ իրաւական տեսակետով ալ թէ նայինք, կրնային Հայերն օր մը յանկարծակի պատրիարքութեան բարձրացնել իրենց աթոռը, ինչպէս միաւորէն կարծեցին միջին դարուն Ուշ,

պակսելով իրենց աղոր համար պահանջուած պայմանները։ Պատուոյ փոփոխութիւնը կամ բարձրացումը՝ տիեզերական ժողովոց յատուկ էր ու Նիրսեսի օրով, երբ Հայք դեռ ի միութեան էին ընդհ. եկեղեցւոյ հետ, ինչպէս տեսանք Նիկիոյ և Կոստանդնուպոլսի ժողովոց ընթացքին մէջ¹։ և նոյն իրաւունքն ի զօրծ զրին Եփեսոսի ու Փաղկեդոնի ժողովներն ալ²։ Ապա թէ ոչ՝ ամէն մետրապոլիտ խելքը փշած պահուն պիտի կարենար ինք զինքը պատրիարք հռչակել, և այն ժամանակ ոչ նուիրապետութիւն և ոչ միութիւն կը մնար եկեղեցւոյ մէջ։ Որով և Հայք, որ մասնակցեցան կամ ընդունեցան տիեզերական ժողովոց հեղինակութիւնն ու սահմանները, չէին կրնար ինքնաստեղծ պատիւներու վրայ խորհիլ. ոչ ալ Արշակունի մը քմահաճօրէն բաժնել փորձելով Հայոց աթոռը կեսարականէն, կարող էր զայն պատրիարքութեան վերածել։ Իսկ ընդհ. եկեղեցիէն զատուելէն յետոյ՝ անկարելի էր Հայոց այդպիսի պատիւ մը բնականապէս իւր հին նշանակութեամբ ձեռք բերել օրինաւորապէս, անհաղորդ լինելով զայն շնորհող իշխանութեան հետ։

(Շարայարեմի)

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ ԻՆՉ ԶՎԱՐՈՒՑ ԵՐԵՄԵԱՅ ԶԷԼԷՊԻՈՅ

ՅԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԿՈՄԻՏԱՍԱՅ ՅԵՂԲՈՐԷ ԻՐԻՄԷ

Մխիթարեան Զեռագրատան մէջ կայ (Թիւ 621 դարան Բ.բ) գիրք մը՝ Երեմիայ Զէլէպիի Վիճաբանութիւն Յունաց, զոր նոյն իսկ Երեմիա իր ձեռքով գրած է և նուիրած է Տիրացու Կիրակոսին։

Զեռագրիս սկիզբը մեր նախկին Հայրերէն մին, որուն անունը մեզ անձանօթ է՝ հետեւեալ ծանօթութիւնները նշանակած է.

« Գրէ Երեմիա չէլէպիս ի միումն ի քրոց իւրոց այսպէս. ՌձԵ (1656) աւ

պրիլի ԻԲ, երեքշաբաթի գիշերին, լուսինն ի կարիճն, ծնանի կոմիտասն, և է կոմիտասս այս կրտսեր եղբայր սոյն Երեմիայ չէլէպոյս, որպէս զրէ գինքնէ նոյն կոմիտաս, որ յետոյ եղև երէց, յոտաւ նաւոր յիշատակարանի միում գրոցն եղբոր իւրոյ Երեմիայի, զոր իւրովք ձեռքն գրեալ է, այսպէս գծէ ».

1. Բազմ. 106. — 2. Պատմ. ժող. 196-99, 216.

Պատմութիւնս ըստանալու երէց յեղբորէս երգեցան։

Որոյ անունն յորջորջիւր Երեմիա չէլէպի Քէօ-միւրճեանս։

Բայց նալոգնիս որ զրեցաւ՝ կրտսերէ յեղբորէ նորայն։

Պիտակ կոմիտաս երէց՝ ստորագասն նոյնոյ Քէօ-միւրճեանս

Զմիջի թուականիս Հայոց՝ դու հաշուեաւ և լեր բաւական (ՌՃԽՁ)

Զուարճացիր ի զբոսանս նազելի եղբայր պաւ տուական։

Արդ Երեմիա չէլէպին էր որդի Տէր Մարտիրոսին ժականեամբ Քէօմիւրճի օլլի, զօլլով 22 ամօք երէց քան զեղբայրն իւր կոմիտաս։ Մեռեալ էր Երեմիա չէլէպին ի թուականին ՌՃԽԳ, ի վաթսւընամեայ հասակին։

«Դարձեալ նոյն Տէր կոմիտասն զբէքանի մի տուն ոտանաւորեալ բանս առ ոմն սիրելի և ծանօթ իւր և ի նոսին վկայէ վասն Երեմիայ չէլէպւոյն լինել իւր մեծ եղբայր, և են բանք նորին այս։

Իսկ նարզենիս լուր ինձ ո՞վ պարոն աղայ։

Ձի խնդալոյս խանդաղատել հարկեցայ,

Յորժամ ըզձեր զբօսնութիւն որ լուայ,

Զուեւն ձեր ի Քէմէրներն բերկրեցայ։

Տենչայի յոյժ ի տեսանել միշտ ըզնա։

Քանզի զօվեն տեսօք զքաղցրութիւն նորա

Եւս առաւել երէց եղբայրն իմ Երեմիայ,

Ի պատմութիւնս ըստանալու զօվէ ըզնա։

«Եւ է Քէմերներն տեղի զբօսանաց հեռի ի քաղաքէն Ըստամպուլու իրր վեց ժամեան տարակալութեամբ, ուր են կամարքն ջրոյ աղբերացն սուլդան Սիւլէյման արքայի, զոր ընդ այն կամարան լեռնէ ի լեռան անցուցեալ է նոյն արքայ և բերել տուեալ է ի քաղաքն Ըստամպուլ։»

Ո. Կ.

ԺԱՄԱՆԱԿԱԲԱՆԱԿԱՆ

Ա.

Ը Ս Տ Կ Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն Ա Տ

Ինչպէս նախորդաց մէջ, նոյնպէս և ընթացիկ տարւոյս մեր Ազգային քանի մի Օրացոյցների մէջ տեսնում ենք, «Ի Ստեղծմանէ Աշխարհիս, 7351 (ամբ)»։ «Ի Ջրհեղեղէն, 5089 (ամբ)»։ Հետեւաբար Մարդոյ Ստեղծման թուականն լինում է 7351-1926 = 5425. Ն. Ք. և Ջրհեղեղին 5089-1926 = 3163, Ն. Ք. ուստի և Արարչագործութենէն մինչև ջրհեղեղ 5425-3163 = 2262 ամբ. Ս. քին թիւերն համապատասխանում են մեր Հին կտակարանի Ժամանակագրութեանց հետ։ Սակայն, խորհելով որ (մեր Օրացոյցների յօրինողան բացառեալ) թերևս լինին ոմանք հետաքրքիր՝ ի մասին վերլիշեալ թուականների կազմակերպութեանց, վստահացայ, ըստ չափու կարեաց իմոց, աստանօր համառօտիւ տալ նոցա բացատրութիւնն։

Հայ կտակարանի սքանչելի թարգմանութիւնն հիմնեալ լինելով Եօթնասանից թարգմանութեանց՝ և ի նոցանէ ի կէր արկեալ ժամանակագրութեանց վերայ (որ տեղի ունեցաւ յԱղբքանդրիս, յամին 273, Ն. Ք. հրամանաւ Պտղոմէոս փիլադելփոսի, ձեռամբ Եօթնասունն Յունազէտ Երբայեցի վարդապետաց), մեր Եկեղեցին ընդունած է Մարդոյ Ստեղծումն որպէս 5425. Ն. Ք. և Ջրհեղեղն որպէս 3163, Ն. Ք.։ Նոյնն ընդունած են նաև միւս Արևելեան Եկեղեցիք (ոմանք խուն ինչ զանազանութեամբ)։ Սակայն Արևմտեանք, և նոյնս ի սկզբանէ, հետևողք եղած են Ռոմ Երբայալահե ժամանակագրութեանց, ընդունելով 4004. Ն. Ք. որպէս Ստեղծագործութեան թուականն։

Երկուսին ժամանակարանութեանց մէջ տարբերութիւնն է 1421 ամբ (5425-4004 = 1421), սպեռալ վեց ժամանակամիջների վերայ, Հետեւեալ Աղիւսական